

Металисицата

На 23 октомври беше официално представена новата издадена на български книга на Дубравка Угрешич „Лисица“.

Да се пише за нея е особено вълнуващо и тревожно, тъй като появата ѝ съвпадна с гостуването на писателката в България. Лесно е да се каже, че тъкмо посещението е причината за бързата поява на различни коментари около новоизлязлата книга, по-трудно е тази ситуативна положеност да се надхвърли и да се позволи на критическия поглед да избегне опасностите на примамливия досег с автора, осъзнавайки сложността на едно вече дваисетгодишно литературно присъствие в България. Първият превод на Дубравка Угрешич на български излиза през 1999 г. и публикуваната оттогава проза на авторката получава доста плътна критическа рецепция, която може да се проследи по страниците на някои от най-авторитетните периодични издания като в „Литературен вестник“ и в „Култура“. В крайна сметка почти всяко произведение на писателката след „Култура на лъжата“ се сдобива с метатекстов коментар, а през последната година някои от книгите ѝ бяха и преиздадени у нас. В този смисъл е закономерно и „Лисица“ да получи подобаващ отзвук в българска среда. Новоизлязлата книга, от една страна, органично се вписва в художествените и тематичните особености на цялото творчество на Дубравка Угрешич, зададени от ранната есеистика в „Американски речник“, „Четенето забранено“ и „Култура на лъжата“. „Лисица“ образува сложна амалгама от действително и нереално, от актуално присъстващи в европейския свят проблеми и явления и въображаеми литературни пластове. По този начин са преплетени темите за ситуацията на източноевропейската писателка емигрантка, осъдена на самота и бездомност; за разпадналия се югославски свят и новата действителност на балканските национализми, създали свой идеологизиран език, в който няма място за инакогласие и алтернативно азово самоопределяне; за отношението между личната, родовата и историческата памет; за плоското и болезнено комерсиализирано настояще; за литературната биогеография или по какъв начин пространствената локация предопределя пътя на пишещия човек.

От друга страна, може да се твърди, че „Лисица“ представлява експеримент на жанрово равнище и по този начин изгражда свой собствен облик. Книгата се състои от шест части, в чиито рамки рефлексивната есеистична форма влиза в симбиоза с ясно изразен повествователен модус. Така един от основните пластове на книгата се разгръща около въпроса „как се създават разкази“. Тук могат да се наблюдават похвати и подходи, характерни за жанра на есето („Наистина, как се създават разказите? Сигурна съм, че много писатели си задават този въпрос...“). Това се подчертава и от финала на подчастите в рамките на първия дял на книгата – „Разказ за това как се създават разказите“. Той сякаш се стреми да прекъсне повествователния ход на текста и да го върне, да го концентрира около анализа на проблема как възниква литературата („Впрочем това не е разказ за...“ Замятин / майката / игрите на паметта и т.н., „а за разказа, който разкрива как се създават разказите“). Само че това рефренозно повторение постепенно се фигуративизира, превръщайки се в паралепсис, който всъщност привлича читателския поглед към разказването, към историята на Борис Пилняк и неговия текст „Разказ за това как се създават разкази“, към разказа за родителите и тяхната съдбовна среща, към Замятин, Булгаков, Набоков и т.н. Така се появява наративът, който обединява личното и литературното минало и не само предлага разсъждение върху механизмите на възникване на литературата, а и ги демонстрира, задвижва ги пред очите на читателя. Тази жанрова хибридность на книгата позволява да я мислим и като сборник с есета, и като обединяваща отделни разкази със сходна тематика, а и като роман.

Към представата за специфична романовост насочва и присъствието на образа на лисицата във всичките шест части. Тя се появява ту като знак на женското, ту като трикстер, измамница, образ на карнавалното, като въплъщение на Ангела на смъртта, като метафора на самотата, но навсякъде неизменно като „тотем на писателите“ и изобщо на хората от литературното пространство. Постепенно превъплъщенията на лисицата попиват във фигурата на писателя. В нея те живеят едновременно в образа на прокудения от родината емигрант, обречен на скитане, бездомност и самота; в Аза на пишещата жена, чиято роля в литературната история е единствено като разменна монета в „икономиката на любовта“, като медиатор между мъжете писатели, опитващи се чрез нея да

достигнат един до друг; в рухването на статута на автора и на значението на литературата в съвременното и прокуждането ѝ от ролята на осмислящ културен център. Връзката на лисицата с всички тези аспекти на изкуството я превръща в знак на едно от най-характерните свойства на типа писане, към който принадлежи Дубравка Угрешич, тоест в символ на металитературността. Всепроникващото присъствие на лисицата и породените от него многоликост, фрагментарност, флуидност превръщат книгата в литература за литературата, която не се страхува да оголи своя фикционален статут, която демонстрира своите трикове за преплитане на реалното и нереалното, която стои на границата между наличния свят и пространството на въображението – именно в точката, където се ражда разказването. Казано по друг начин, стоейки на границата между два свята – действителния и този на въображението – образът на лисицата генерира трети свят, този на литературата, и споява частите му, предотвратява разпада му и така прави разказването потенциално безкрайно: „Някъде тук почувствах, че и моят разказ за това как се разказват разкази се сви на кравай и се върна в самото начало, като капнала от игра лисица, която е полегнала да си почине и докато примигава сънливо, постепенно заспива“. Чрез тази своя „лисичост“ книгата на Дубравка Угрешич проговаря на всеки, който е живял в третия свят на литературата, а в български контекст – и на онези, които помнят световната лисица на Радичков от романа „Прашка“, която не позволява на разказа и света да приключат своето съществуване.

БОРИС ИЛИЕВ

Дубравка Угрешич, „Лисица“, превод от хърватски Русанка Ляпова, изд. „Колибри“, С., 2019